

Marietta Janowicz-Lomott

Uniwersytet Gdański

SYTUACJA UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH NA ŚWIATOWYM RYNKU UBEZPIECZENIOWYM

Streszczenie: W artykule zaprezentowano sytuację ubezpieczeń wzajemnych na świecie w ostatnich latach. Zaprezentowana analiza pozwala na stwierdzenie, że pozycja ubezpieczycieli wzajemnych na rynku jest znacząca i wydaje się stabilna. Nieco większą rolę odgrywają one w ubezpieczeniach *non-life*. Rynek charakteryzuje duże zróżnicowanie regionalne (zarówno pomiędzy kontynentami, jak i pomiędzy krajami). Istotna jest również obecność ubezpieczycieli wzajemnych wśród największych zakładów ubezpieczeń.

Słowa kluczowe: zasada wzajemności, ubezpieczenia wzajemne, towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych.

1. Wstęp

Idea ubezpieczeń wzajemnych ma swe źródła w solidaryzmie grupowym. Realizowana jest ona przez organizację samorządową opartą na samopomocy i altruizmie. Członkowie tej organizacji mają na celu wspólne zabezpieczenie się przed negatywnymi skutkami zdarzeń losowych [Kostecki 1862, s. 12]

W polskiej literaturze przedwojennej podkreśla się, iż wzajemność ubezpieczeniowa oparta jest na zasadach gospodarki naturalnej i zaspokaja w sposób najtańszy i najprostszy potrzeby ekonomiczne grupy zrzeszonych osób [Chomicz 1911, s. 4], które zobowiązują się wspólnie ponosić straty w przedmiotach poddanych zabezpieczeniu [Łuszczewski 1841, s. 50].

Pojęcie zasady wzajemności jest używane we współczesnym polskim prawodawstwie¹. Wyróżnić można dwie jej istotne cechy [Kowalewski 2001, s. 80]:

- obowiązuje w umowach ubezpieczenia zawieranych wyłącznie przez członków towarzystwa,
- jest nierozzerwalnie związana z „typem” składki ubezpieczeniowej – zasadniczo płatnej z góry, ale o charakterze zaliczki.

---

¹ Art. 38 ust 1. Ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (DzU nr 124, poz. 1151) stanowi, że towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych jest zakładem ubezpieczeń, który ubezpiecza swoich członków na zasadzie wzajemności.

Osoba zawierająca umowę ubezpieczenia wzajemnego wstępuje jednocześnie w dwa stosunki ubezpieczenia [Kowalewski 1998, s. 11-12]:

- prawny stosunek ubezpieczenia,
- prawny stosunek członkostwa w T UW.

Oba te stosunki, poza wyjątkami przewidywanymi przez prawo krajowe lub wewnętrzne przepisy towarzystwa, są ze sobą nierozzerwalnie związane. Uzyskanie członkostwa w T UW musi być związane z zawarciem umowy ubezpieczenia, a jego utrata z wygaśnięciem stosunku ubezpieczenia.

W efekcie takiego rozumienia wzajemności zakład ubezpieczeń opierający na niej swą działalność charakteryzuje się:

- niezarobkowym celem działalności,
- wolnością członkostwa i demokracją w zarządzaniu,
- narodowym charakterem organizacji wzajemnych.

Ze względu na powyższe cechy we współczesnej gospodarce ubezpieczenie wzajemne traktowane bywa często jako anachronizm. Do czasu globalnego kryzysu uważano, iż ubezpieczenie komercyjne lepiej odpowiada specyfice gospodarki rynkowej. Kryzys finansowy i jego skutki wskazały jednak siłę tych organizacji [Janowicz-Lomott 2010, s. 33-48].

Celem artykułu jest prezentacja obecnego miejsca ubezpieczeń wzajemnych na świecie. Analiza danych z lat 2005-2008 poprzedzona zostanie wskazaniem podstawowych form organizacyjnych wzajemności w ubezpieczeniach.

2. Podmioty realizujące zasadę wzajemności w ubezpieczeniach

Zasadę wzajemności w ubezpieczeniach realizują współcześnie podmioty w różnych formach organizacyjnych. Można jednak wskazać kilka głównych typów zakładów ubezpieczeń opierających swą działalność na wzajemności.

Są to zakłady zorganizowane w formie klasycznych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (ewentualnie mające równoważną formę prawną). Mogą to być zakłady typu *advanced premium* i *assessment* [Williams, Smith, Young 2002, s. 364-366]. W pierwszym typie składka ubezpieczeniowa ustalana jest na poziomie, od którego oczekuje się, iż jest co najmniej wystarczająca na pokrycie oczekiwanych kosztów. Ewentualne dopłaty (ograniczone lub nie) mogą być uchwalone, ale towarzystwo najczęściej nie korzysta z tego prawa. W podmiotach typu *assessment* prawdopodobieństwo ogłoszenia dopłat jest bardzo wysokie – towarzystwo najczęściej pobiera składkę wstępną na niskim poziomie na pokrycie jedynie typowych rodzajów ryzyka, w każdej nietypowej sytuacji korzysta z dodatkowego oskładkowania.

W T UW podstawową rolę odgrywają członkowie, którzy jako wspólnota ubezpieczonych tworzą istotę towarzystwa. Jednak w proces tworzenia towarzystwa mogą być zaangażowani: założyciele, osoby wnoszące kapitał zakładowy, członkowie towarzystwa. Między nimi zachodzić może dowolne krzyżowanie się, ale zarazem, w zależności od obowiązujących regulacji prawnych, w każdej z tych kategorii

mogą znajdować się inne podmioty. W Polsce osobom wnoszącym kapitał ustawodawca nadał prawo do udziału w zarządzie lub radzie nadzorczej towarzystwa, do czasu spłacenia wniesionego przez nie kapitału (art. 46 ust. 5 ustawy o działalności ubezpieczeniowej). Z przepisu tego literalnie wynika możliwość odrębności wnoszącego kapitał i członka towarzystwa. Uwzględniając zróżnicowanie pomiędzy podmiotami angażującymi się kapitałowo a zbiorowością ubezpieczonych oraz relacje pomiędzy nimi, można wyróżnić trzy modele T UW [Kuchlewska 2002, s. 1-6]:

1) model osobowy – gdzie każdy członek, bez względu na rozmiar zaangażowania kapitałowego i formę uczestniczenia w strukturze kapitału, ma prawo głosu (członek i ubezpieczony to jedność),

2) model kapitałowy – zasadzający się na założeniu uzależnienia prawa głosu od zaangażowania w kapitale i od jego rozmiaru (istnienie trzech grup podmiotów: członka, członka i ubezpieczonego jednocześnie, wyłącznie ubezpieczonego),

3) model kapitałowo-osobowy – członkostwo i prawo głosu może być powiązane z zaangażowaniem kapitałowym lub z zawarciem umowy ubezpieczenia.

Model osobowy jest rozwiązaniem ugruntowanym historycznie, pierwotnym wzorcem towarzystwa (jeden członek = jeden głos). Pozostałe modele wykształciły się w efekcie uznania praw podmiotów, które nie należą do społeczności ubezpieczonych, a są zaangażowane w tworzenie T UW, głównie z powodu wysokich wymogów kapitałowych.

Kolejną kategorią są koncerny lub grupy kapitałowe tworzone przez T UW. Bardzo często zakłady zależne od T UW mają ograniczoną odpowiedzialność lub występują jako zakłady spółdzielcze [Gołąb 2009, s. 87]. Model kapitałowy czy kapitałowo-osobowy dopuszcza także możliwość, aby podmiotem zależnym w takiej grupie był T UW.

Do zakładów, które działalność swą opierają na idei wzajemności, zaliczane są holdingi, na czele których stoi T UW. Taki holding deleguje wszystkie funkcje operacyjne na podmioty wchodzące w jego skład, koncentrując się jedynie na kierowaniu utworzoną przez siebie grupą [Milewski 2000, s. 11].

Na zasadzie wzajemności działają również spółdzielcze zakłady ubezpieczeń. Podstawą ich działania jest najczęściej prawo spółdzielcze.

Ważną kategorią realizującą ideę wzajemności są stowarzyszenia ubezpieczeń wzajemnych, które w swym kształcie przypominają T UW-y, nie są jednak formalnie zakładami ubezpieczeń, a typowymi stowarzyszeniami. W grupie tej funkcjonują historyczne formy, takie jak kasy (np. pogrzebowe), *friendly societies*, zrzeczenia zawodowe itp., które wciąż prowadzą działalność.

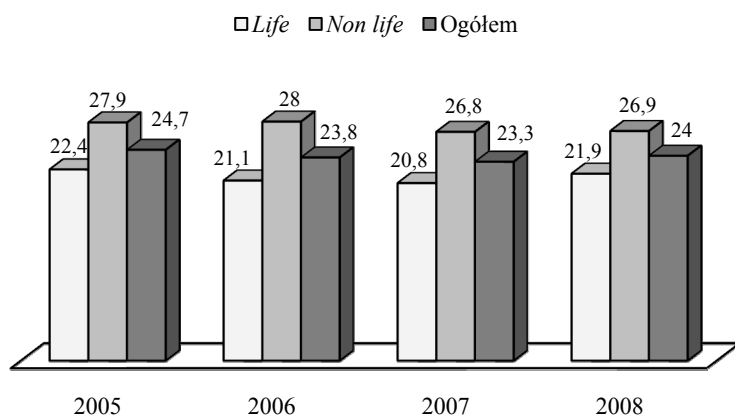
Na zasadzie wzajemności mogą opierać swą działalność także publiczne zakłady ubezpieczeń.

Do ubezpieczeń wzajemnych w statystykach dolicza się również często tzw. zakłady hybrydowe – zakłady komercyjne, które funkcjonują, opierając się na zasadzie wzajemności (np. nie dokonują podziału dywidendy pomiędzy akcjonariuszy) [AISAM 2007, s. 8].

3. Ubezpieczenia wzajemne na świecie

3.1. Udział w rynku

Zakłady ubezpieczeń wzajemnych gromadzą niemal jedną czwartą światowego zbioru składki (rys. 1). Co więcej, pozycja ta jest niezwykle stabilna. Włączając w te analizy dane z roku 2000, które wskazują, iż ubezpieczyciele wzajemni gromadzili w tym okresie ok. 25% światowego zbioru składki [ACME 2004], można zauważyć nieznaczne jedynie wahania, mimo obserwowanego w tym okresie trendu demutualizacji. Pozycja ubezpieczycieli wzajemnych została nawet wzmocniona po ostatnim globalnym kryzysie [Janowicz-Lomott 2010]. Dane zbiorcze za rok 2009 nie są jeszcze znane, szacunki wskazują jednak dalszą poprawę sytuacji ubezpieczycieli wzajemnych [AMBest 2010].

Rys. 1. Udział ubezpieczeń wzajemnych w światowym rynku ubezpieczeniowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów ICMIF [ICMIF 2007; 2008; 2009].

Wzajemność ma nieco większe znaczenie w ubezpieczeniach majątkowych (ok. 27% światowego zbioru składki) niż życiowych (21-22% zbioru składki). W latach 2005-2007 udział wzajemności w ubezpieczeniach na życie spada. Jest to efektem niższej dynamiki składki w tych zakładach niż na rynku ubezpieczeń życiowych (tab. 1). W roku 2008 w efekcie kryzysu zbiór składki w ubezpieczeniach na życie na rynku spadł o -1,9% i jednocześnie wzrósł w ubezpieczeniach wzajemnych o 2,9%. Dzięki temu zahamowany został spadkowy trend udziału w rynku tych zakładów ubezpieczeń – ich znaczenie wzrosło o 1,1 punktu procentowego.

W przypadku ubezpieczeń majątkowych brak jest wyraźnego trendu. Dynamika składki w ubezpieczeniach wzajemnych przewyższa rynek w latach 2006 (o 0,9 pkt) i 2008 (o 0,3), co daje wzrosty znaczenia ubezpieczeń wzajemnych w tych właśnie la-

Tabela 1. Dynamika składki – wzajemność a rynek

Typ	2005/2004		2006/2005		2007/2006		2008/2007	
	TUW*	rynek	TUW*	rynek	TUW*	rynek	TUW*	rynek
<i>Life</i>	3,6	5,7	6,2	10,3	0,3	14,9	2,9	-1,9
<i>Non life</i>	4,0	3,9	5,9	5,0	4,6	8,8	3,7	3,4
Ogółem	3,8	4,9	6,1	8,1	2,3	12,3	3,3	0,3

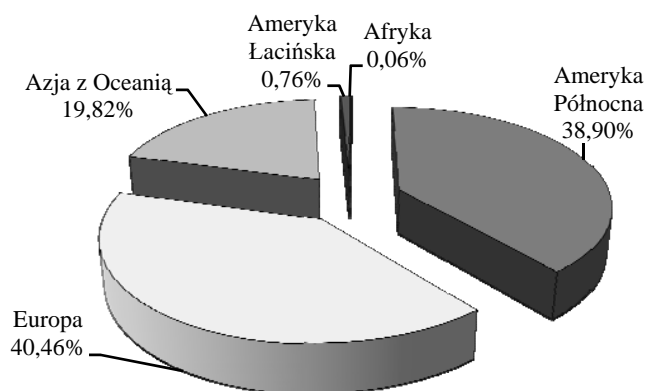
*TUW – wszystkie formy wzajemnościowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SwissRe [2009; 2008; 2007; 2006] i raportów ICMIF [2007; 2008; 2009].

tach. Dla ubezpieczycieli wzajemnych najłagodniejszy był rok 2007, kiedy rozwijały się one zdecydowanie wolniej niż ubezpieczenia komercyjne. Lepszy był za to rok 2008, który pozwala nieznacznie wzmocnić udział w rynku – o 0,1 punktu procentowego.

3.2. Znaczenie regionalne

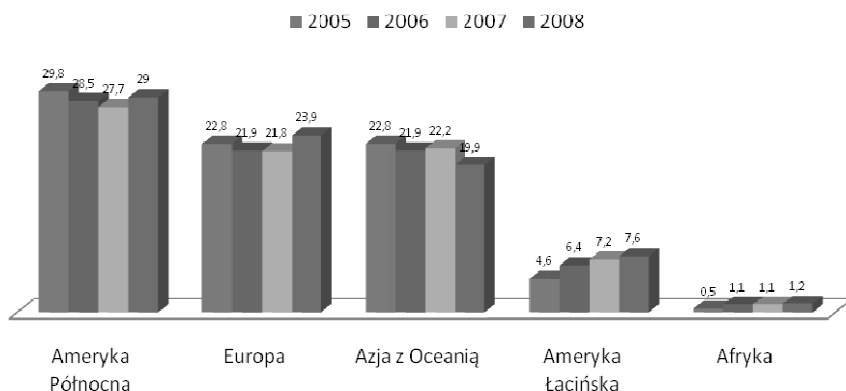
Procentowy udział poszczególnych regionów w składce ubezpieczycieli wzajemnych jest zbliżony do udziału tych regionów w ogólnym zbiorze składki. W przypadku Ameryki Północnej wyniósł 38,9%, był zatem nieco lepszy niż udział w globalnej składce (31,5%²), dla rynku europejskiego wyniósł on 40,46% (41,06 % udziału w globalnej składce). Dla połączonych rynków Azji i Oceanii był nieznacznie słabszy 19,82% (wobec 22,8-procentowego udziału w globalnej składce), tak samo jak w przypadku Ameryki Łacińskiej (2,46% w światowym rynku) i Afryki (1,28%) (rys. 2).

Rys. 2. Podział regionalny składki w ubezpieczeniach wzajemnych w roku 2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ICMIF [2009].

² Według danych z raportu SwissRe [2009].

Rys. 3. Udział ubezpieczeń wzajemnych w globalnej składce

Źródło: jak na rys. 1.

Taki podział składki jest konsekwencją niezwykle zróżnicowanego udziału tych zakładów w regionalnych rynkach ubezpieczeniowych (rys. 3). W przypadku rynku europejskiego jest on najbliższy udziałowi światowemu, na rynku północnoamerykańskim przewyższa średnią światową, najniższy zaś jest udział wzajemności w afrykańskim rynku. We wszystkich niemal regionach (z wyjątkiem Azji) wzrostowi udziału w rynku towarzyszy dodatnia dynamika składki – najwyższa w Ameryce Łacińskiej (23% wobec 17% globalnego wzrostu składki) i Afryce (19% wobec 12% na rynku), co świadczy o pewnym potencjale wzajemności w tych słabszych dotychczas dla ubezpieczeń wzajemnych regionach.

3.3. Znaczenie na największych rynkach ubezpieczeniowych

Pozycja ubezpieczeń wzajemnych na największych rynkach jest bardzo zróżnicowana (tab. 2).

W roku 2008 niemal 44% składki gromadziły one na rynku niemieckim (pozycja 5 na świecie), ponad jedną trzecią na rynkach japońskim, francuskim czy holenderskim i jedynie 5,3% na rynku brytyjskim. Według oficjalnych statystyk, nie było wzajemności na rynku chińskim. Jednocześnie badania mikroubezpieczeń wskazują bardzo silny trend tworzenia formalnych i nieformalnych grup zawodowych organizujących samopomoc ubezpieczeniową [Roth, McCord, Liber 2007].

Na największych rynkach ubezpieczeniowych świata także niejednorodnie kształtują się tendencje wzrostowe/spadkowe. W zdecydowanej większości przypadków jednak (wyjątkiem jest rok 2007 we Francji, Włoszech i Holandii i rok 2008 w Kanadzie i Holandii) spadkowi przypisu składki na rynku towarzyszy wzrost znaczenia TUV-ów na rynku, wzrostowi zaś dynamiki składki – spadek znaczenia TUV-ów. Świadczyć to może o niezwykle stabilnej pozycji tych zakładów, które

Tabela 2. Udział ubezpieczeń wzajemnych w składce brutto na dziesięciu największych rynkach świata w latach 2006-2008

Kraj (według rankingu z roku 2008)	Udział w światowym ryнку ubezpieczeń	Udział ubezpieczeń wzajemnych w krajowym zbiorze składki			Dynamika składki rynku krajowego (realnie)	
		2006	2007	2008	2007/2006	2008/2007
USA	29,06	29,30	28,70	30,10	1,80	-3,50
Japonia	11,08	37,70	41,70	38,20	-3,20	7,10
Wielka Brytania	10,54	5,80	3,90	5,30	15,30	-23,50
Francja	6,39	39,60	38,10	38,70	-2,90	-7,50
Niemcy	5,69	42,80	43,90	43,90	-1,30	-1,80
Chiny	3,30	0,00	0,00	0,00	19,02	31,35
Włochy	3,30	15,00	14,00	15,10	-8,80	-10,90
Holandia	2,64	24,20	26,00	33,10	1,00	2,00
Kanada	2,46	16,70	15,70	15,80	6,35	1,29
Korea Płd.	2,27	9,20	8,80	9,00	11,06	-1,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SwissRe [2009; 2008] i raportów ICMIF [2007; 2008; 2009].

wprawdzie nie korzystają w pełni z rosnącego rynku ubezpieczeń, ale za to korzystają z rynku trudnego, nie tylko nie tracąc swoich dotychczasowych klientów, ale jak wskazuje wzrost dynamiki składki – uzyskując większe znaczenie na rynku.

3.4. Największe rynki wzajemne

W pierwszej dziesiątce rynków z największym udziałem wzajemności w roku 2008 znajduje się pięć największych rynków ubezpieczeniowych świata (tab. 3). Osiem rynków to rynki europejskie. Dominującą pozycję od lat zajmuje rynek fiński. W roku 2008 w pierwszej dziesiątce pojawiła się Słowacja, jednak żaden działający tam zakład wzajemny nie jest słowacki – wszystkie należą do grup austriackich, niemieckich i holenderskich zakładów wzajemnych, co świadczy o globalizacji także w ubezpieczeniach wzajemnych.

Analizując największe rynki ubezpieczeń wzajemnych, warto dokonać ich podziału na ubezpieczenia życiowe i majątkowe (tab. 4).

W przypadku ubezpieczeń życiowych dziesięć największych rynków gromadzi niemal 90% całości składki. Wyraźna jest dominacja ubezpieczeń europejskich. Pierwszą pozycję zajmuje największy rynek wzajemny świata – Finlandia. Pozycja ta jest jednak związana z włączaniem w sektor ubezpieczeń fińskich ubezpieczeń emerytalnych (drugiego filara systemu emerytalnego), które, zgodnie z danymi z nadzoru fińskiego, stanowią ponad 60% rynku fińskiego i realizowane są w niemal

Tabela 3. Dziesięć rynków ubezpieczeniowych z największym udziałem ubezpieczeń wzajemnych w latach 2006-2008

Lp.	2006		2007			2008		
	kraj	udział (%)	kraj	udział (%)	zmiana (%)	kraj	udział (%)	zmiana (%)
1	Finlandia	69,18	Finlandia	70,95	2,6	Finlandia	73,6	3
2	Dania	43,29	Niemcy	43,47	1,5	Austria	59,8	-0,7
3	Niemcy	42,84	Dania	41,79	-3,5	Niemcy	43,9	0
4	Francja	39,56	Japonia	41,63	10,6	Dania	42,4	1,8
5	Austria	37,8	Francja	38,21	-3,4	Norwegia	40,4	6,5
6	Japonia	37,66	Norwegia	37,76	10,9	Francja	38,7	1,6
7	Norwegia	34,04	Austria	37,72	-0,2	Słowacja	38,5	0,8
8	Argentyna	32,4	Islandia	32,03	12,7	Japonia	38,2	-9,4
9	USA	29,35	Tunezja	29,4	30,6	Holandia	33,1	21,4
10	Islandia	28,43	USA	28,66	-2,3	USA	30,1	4,9

Źródło: jak na rys. 1.

Tabela 4. Dziesięć rynków ubezpieczeniowych z największym udziałem ubezpieczeń wzajemnych w ubezpieczeniach *life* i *non-life* w latach 2006-2008

LIFE						NON LIFE					
2006		2007		2008		2006		2007		2008	
kraj	(%)	kraj	(%)	kraj	(%)	kraj	(%)	kraj	(%)	kraj	(%)
Finlandia	72,2	Finlandia	77,1	Finlandia	79,6	Francja	54,7	Francja	53,8	Austria	69,0
Kolumbia	60,1	Kolumbia	73,8	Niemcy	60,8	Szwecja	54,6	Szwecja	51,4	Szwecja	52,6
Japonia	39,1	Niemcy	59,0	Dania	54,4	Holandia	53,0	Austria	48,8	Francja	51,7
Niemcy	34,1	Dania	55,3	Austria	48,8	Austria	46,8	Finlandia	47,7	Finlandia	48,0
Francja	33,1	Kostaryka	51,8	Japonia	41,7	Finlandia	45,7	Norwegia	42,8	Norwegia	44,6
Norwegia	31,2	Japonia	46,9	Norwegia	37,2	Argentyna	45,6	Hiszpania	34,9	Słowacja	41,3
Austria	24,9	Norwegia	34,2	Słowacja	35,3	Niemcy	43,6	Islandia	38,9	Hiszpania	40,7
USA	23,3	Francja	31,4	Francja	32,1	Norwegia	40,1	USA	34,6	Kolumbia	35,5
Holandia	21,3	Holandia	24,5	Holandia	29,8	USA	39,6	Tunezja	32,9	USA	35,2
Hiszpania	20,3	Austria	24,4	USA	24,4	Hiszpania	35,2	Czechy	31,3	Holandia	34,8

Źródło: jak na rys. 1.

97% przez ubezpieczenia wzajemne. Także w przypadku rynku duńskiego jego pozycja wynika ze zdominowania przez wzajemność ubezpieczeń emerytalnych. Wysoka pozycja Kolumbii wynika z zaangażowania sektora wzajemnego w ubezpieczenia zdrowotne (w roku 2008 zostały one wyłączone zgodnie ze statystyką europejską do ubezpieczeń *non-life*, por. [ICMIF 2006; 2008]). W przypadku ubezpieczeń *non-*

-life pierwsza pozycja Francji (dzięki komunikacji, ochronie zdrowia i rolnictwie) została w roku 2008 przejęta przez Austrię. Spadek pozycji Francji (przy jednoczesnym wzroście liczby ubezpieczonych – członków wzajemności) wynika z długiej już tradycji obecnej na rynku francuskim okresowego obniżania składki w efekcie dobrych wyników roku poprzedniego.

3.5. Największe światowe zakłady wzajemne

W literaturze przedmiotu często podkreśla się, iż wzajemność jest charakterystyczna dla małych wspólnot, małych zakładów ubezpieczeń i to one są sednem rozumienia i rozwoju ubezpieczeń opartych na wzajemności. Wręcz jako jedną z przyczyn demutualizacji wskazywano zerwanie więzi wspólnotowych i możliwości oddziaływania na zakłady ubezpieczeń u dużych ubezpieczycieli [Milewski 2000]. Jednocześnie dane ze współczesnego rynku światowego wskazują, iż niemal 98% składki w ubezpieczeniach wzajemnych jest gromadzone przez 500 największych zakładów ubezpieczeniowych opierających swe działanie na idei wzajemności. Kolejne 1,5% składki zakładów wzajemnych gromadzi już ponad 2000 podmiotów. Dla porównania – w Unii Europejskiej działa ponad 7000 licencjonowanych zakładów ubezpieczeń, a ponad 2/3 z nich stanowią zakłady wzajemne³. Tak silna koncentracja wskazuje, iż wzajemność sprawdza się także w dużych zakładach i dobrze radzą sobie one na współczesnych rynkach ubezpieczeniowych, osiągając dynamikę składki na poziomie 3,4% w roku 2008 [ICMIF 2009], przewyższając tym znacznie rynek (o 3,1 punktu) i nieznacznie swych mniejszych konkurentów wzajemnych (o 0,1 punktu).

Tabela 5. Udział 500 największych ubezpieczycieli wzajemnych w składce na świecie i w ubezpieczeniach wzajemnych w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
% światowego rynku ubezpieczeń	22,7	21,8	23,2	23,2
% rynku wzajemnego	96,1	97,9	98,7	98,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych SwissRe [2009; 2008; 2007; 2006] i raportów ICMIF [2007; 2008; 2009].

Największe zakłady wzajemne są też istotnymi graczami na światowym rynku ubezpieczeniowym. Pozycję pierwszą w rankingu ubezpieczycieli działających na bazie zasady wzajemności zajmuje State Farm Group (tab. 6). Jest to nie tylko największy amerykański ubezpieczyciel majątkowy (ponad 10% amerykańskiego zbioru składki), ale także podmiot zajmujący 32 pozycję na liście Fortune500 największych korporacji w USA. Zajmujący drugie miejsce Zenkyoren jest ubezpieczycielem

³ Według danych AISAM, na koniec 2004 r. w UE-25 liczba ta wyniosła 7180, w tym 1847 zakładów działało w ubezpieczeniach życiowych, 5076 prowadziło sprzedaż ubezpieczeń niezyciowych i 257 miało licencję na prowadzenie działalności w obu działach ubezpieczeń [AISAM 2007, s. 19].

Tabela 6. Dziesięć zakładów ubezpieczeń opierających działanie na wzajemności o największym zbiorze składki według stanu na rok 2008

Lp.	Zakład	Kraj	Składka (mld dol.)	Pozycja w roku 2007	Pozycja w roku 2006
1	State Farm Group	USA	54,7	1	1
2	Zenkyoren	Japonia	52,3	2	2
3	Nippon Life	Japonia	48,6	3	3
4	Liberty Mutual Insurance	USA	28,5	8	9
5	Eureko	Holandia	28,4	9	10
6	Nationwide Group	USA	26,4	6	5
7	Meiji Yasuda Life	Japonia	26,4	7	7
8	Credit Agricole	Francja	26,1	4	4
9	Sumitomo Life	Japonia	25,3	5	6
10	New York Life Group	USA	22,3	12	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów ICMIF [2008; 2009].

spółdzielczym o największych aktywach wśród zakładów ubezpieczeń opierających swe działanie na zasadzie wzajemności.

Na wysokich pozycjach rankingu ubezpieczycieli wzajemnych znajdują się także branżowe zakłady ubezpieczeń – 19 i 20 pozycję zajmują odpowiednio TIAA (TUV nauczycieli w USA) oraz USAA (TUV amerykańskiej armii). Wskazuje to na duże możliwości rozwojowe także typowych branżowych zakładów ubezpieczeniowych.

4. Podsumowanie

Zakłady wzajemne podlegają tym samym co zakłady komercyjne mechanizmom rynkowym. Podejmują wiele działań, aby dostosować swą strategię rozwoju do zachodzących zmian. Efektem tego jest wielość form organizacyjnych ubezpieczycieli opierających swe działalność na zasadzie wzajemności. Zakłady te działają obecnie na rynku równie skutecznie co ich komercyjni konkurenci, obejmując swym działaniem znaczne obszary światowego rynku ubezpieczeniowego. Efekty te osiągają także dzięki procesom restrukturyzacji – zmianom tradycyjnego modelu wzajemności w kierunku spółdzielczości, tworzeniu grup ubezpieczeniowych czy przekształcaniu się w holdingi ubezpieczeniowe.

W historii ubezpieczeń zaobserwować można zjawisko nazywane „falowaniem wzajemności” [Likowski 2000, s. 16] – od uwzajemniania zakładów komercyjnych (lata 1920-1960) po spadek ich udziału w rynku przez komercjalizację w latach 90. (Japonia, USA, Wielka Brytania). Jednak pozycja ubezpieczycieli wzajemnych na rynku jest wciąż niezwykle silna, umocniona nawet w okresie ostatniego kryzysu

światowego. Przeczy to tezie o ich „anachronizmie”. TUV-y odgrywają najistotniejszą rolę w Ameryce Północnej (29% zbioru składki) i nieznacznie jedynie słabszą w Europie (ok. 24%). Pozycja wzajemności na największych rynkach ubezpieczeniowych jest bardzo zróżnicowana – od bardzo dużego udziału w rynku niemieckim (44%) po kilkuprocentowy zaledwie udział w rynku brytyjskim (5,3%) i zupełny brak tej formy organizacyjnej w Chinach.

Wyniki badań wskazują również na znaczny udział dużych zakładów ubezpieczeniowych wśród ubezpieczycieli wzajemnych i jednocześnie ich silną pozycję wśród największych światowych zakładów ubezpieczeń. Wydaje się, że zarówno one, jak i zakłady o charakterze lokalnym, działające w niszach rynkowych, mają ugruntowaną pozycję i znaczne możliwości rozwojowe.

Literatura

- ACME, *Valuing Our Mutuality II*, ACME, Cheshire 2004.
- AISAM, *Mutual Insurance in Figueres*, Brusselss 2007.
- AMBEST, *Mutuals Maintain Momentum, But Challenges Mount*, Best's Special Report 2010,
- Chomicz B., *Ubezpieczenia wzajemne od ognia w ogóle, a miejskie w szczególności*, Drukarnia Polska (L. Straszewicza), Warszawa 1911.
- Gołąb P., *Współczesne formy prowadzenia działalności ubezpieczeniowej*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2009 nr 3.
- ICMIF, *Mutual Market Share 2005-2006 & Global 500. The Top 500 Mutual and Cooperative Insurers*, ICMIF 2007.
- ICMIF, *Mutual Market Share 2006-2007 & Global 500. The Top 500 Mutual and Cooperative Insurers*, ICMIF 2008.
- ICMIF, *Mutual Market Share 2007-2008 & Global 500. The Top 500 Mutual and Cooperative Insurers*, ICMIF 2009.
- Janowicz-Lomott M., *Kryzysy finansowe szansą dla ubezpieczeń wzajemnych? Obserwacje globalnego kryzysu finansowego*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2010 nr 1.
- Kostecki A., *O zabezpieczeniach, czyli asekuracjach w ogóle, a w szczególności o zabezpieczeniach w naszym kraju*, Czas, Kraków 1862.
- Kowalewski E., *Ubezpieczeniowa zasada wzajemności – jej istota i konsekwencje prawne*, „Prawo Asekuracyjne” 1998 nr 1.
- Kowalewski E., *Istota prawna ubezpieczeniowej zasady wzajemności oraz potrzeba nowej regulacji prawnej towarzystw ubezpieczeń wzajemnych*, [w:] *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w polskim systemie prawnym (stan i perspektywy)*, red. T. Sangowski, AE, Poznań 2001.
- Kuchlewska M., *Model zorganizowania towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych a realizacja zasady wzajemności*, [w:] *Prawne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce*, materiały z Ogólnopolskiego Seminarium Naukowego, AE, Poznań, 6.12.2002.
- Likowski J.A., *Falowanie wzajemności*, „Asekuracja & Re” 2000 nr 4.
- Luszczewski W., *O początkach, naturze i przyszłości towarzystw zabezpieczenia od losowych przypadków*, Warszawa 1841.
- Milewski P., *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych. Demutualizacja i holding (cz. I)*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2000 nr 9/1.
- Roth J., McCord M.J., Liber D., *The Landscape of microinsurance in the World's 100 Poorest Countries*, The MicroInsurance Centre, 2007.

Swiss Re, *World insurance in 2005: moderate premium growth, attractive profitability*, „Sigma” 2006 nr 5.

Swiss Re, *World insurance in 2006: premiums came back to “life”*, „Sigma” 2007 nr 4.

Swiss Re, *World insurance in 2007: emerging markets leading the way*, „Sigma” 2008 nr 3.

Swiss Re, *World insurance in 2008: life premiums fall in the industrialized countries – strong growth in the emerging economies*, „Sigma” 2009 nr 3.

Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (DzU 2003 nr 124, poz. 1151).

Williams C.A. Jr., Smith M.L., Young P.C., *Zarządzanie ryzykiem a ubezpieczenia*, PWN, Warszawa 2002.

THE SITUATION OF MUTUAL INSURANCE SECTOR IN WORLD INSURANCE MARKET

Summary: The article presents the situation of mutual insurance in the world in recent years. The analysis leads to the conclusion that the position of mutual insurers in the market seems to be stable. Mutuals play a slightly larger role in non-life insurance. The market is characterized by large regional differences (both between continents and country). There are a lot of mutuals among the largest insurers.